

УДК 902.6(474.5)

VU
ARCHEOLOGIJOS
KATEDRA

LIET / 125

Šilutės raj. Vilkų Kampo kaimo „Kapų kalno“ tyrinėjimai

L. Nakaitė

Skelbiami kapinyno, esančio Šilutės raj. Vilkų Kampo kaime, autorės 1968 m. tyrinėjimų duomenys. Nagrinėjami įvairiu metu šiame kapinyne atsitiktinai rasti dirbiniai, dabar saugomi kai kuriuose Lietuvos TSR muziejuose.

Kapinyne atidengtas 275 m² plotas ir atrasti 8 kapai.

Nustatyta, kad mirusieji laidoti sudeginti ir nesudeginti. Mirusieji paguldyti negiliose, siekiančiose iki 75 cm gylio, duobėse, galvomis į ŠV arba į SR. Karstų nepastebėta. Sudegintų mirusiųjų kapai — tai netaisyklingos formos dėmės, sumišusios su degusių krisleliais, sudegusių kaulų gabalėliais, susilydžiusio metalo dirbinių likučiais. Tokie kapai aptinkami 35—50 cm gylyje. Išanalizavus laidoseną ir jos ypatybes, nustatyta, kad sudegintų mirusiųjų kapuose jaučiamas poveikis tų laidojimo papročių, kurių laikytasi laidojant mirusiuosius nesudegintus.

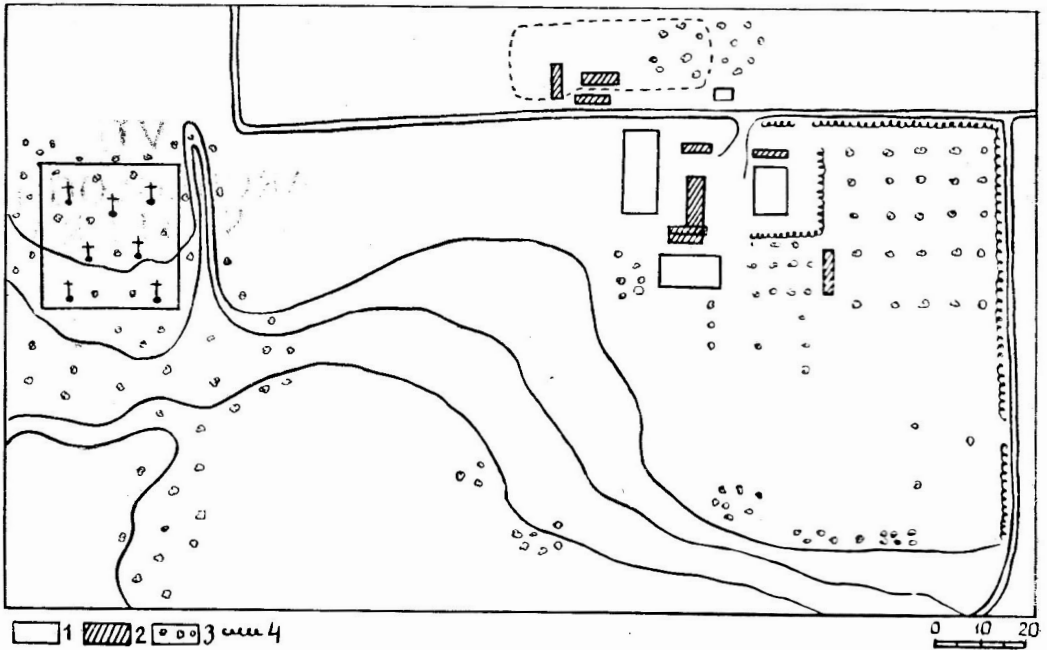
Kiekviename kape rasta įkapių: darbo įrankių, ginklų, papuošalų ir kitų buityje naudotų daiktų. Mirusieji laidoti su geležiniais peiliais, kirviais, yломis, moliniais verpsteliais, akmeniniais galastuvais, ietigaliais, kalavijais, o taip pat su žalvarinėmis antkaklėmis, segėmis, apyrankėmis, žiedais. Be to, rasta keramikos, geriamųjų ragų, diržo sagčių.

Nustatyta, kad tyrinėtieji kapai priklauso VIII a. Remiantis atsitiktinių radinių analize, teigiama, kad viso kapinyno chronologija yra žymiai platesnė: yra kapų pradant III m. e. amžiumi ir baigiant II tūkstantmečio pradžią.

Yra reziumė rusų, anglų kalbomis.

Šilutės raj. „Ašvos“ tarybinio ūkio laukuose yra Vilkų Kampo kaimas. Jo ribose ir yra kapinynas, kuris ilgą laiką nesulaukė mokslininkų dėmesio. Minimas archeologinis paminklas — tai nedidelė pakiluma, vietos žmonių pavadinta „Kapų kalnu“. Iš visų pusių jį supa dirbami laukai, kuriuos iš vakarų ir pietvakarių apjuosia kiek atokiau tekanti Ašva. Į vakarus nuo „Kapų kalno“ tarp dirbamų laukų yra visai apleistos kaimo kapinaitės (1 pav.).

Nuo neatmenamų laikų senkapis buvo virtęs ariamu lauku. Ir tik 1938 m. rytinėje „Kapų kalno“ dalyje valstietis Tadas Majoras pradėjo statyti savo sodybos pastatus. Kasdamas duobes pamatams, jis rasdavęs geležinių „durtuvų“, žalvarinių „grandžių“, tačiau apie radinius nepranešdavęs, manydamas, kad gali kas uždrausti tolesnę statybą.



1 pav. Kapinyno situacijos planas. 1 — pastatai, 2 — tyrinėti plotai, 3 — medžiai, 4 — gyvatvorė

„Kapų kalnas“ nėra plačiau visuomenei žinomas paminklas. Jo neatžymėjo savo archeologiniuose žemėlapiuose nei F. Pokrovskis¹, nei P. Tarasenko². Jį aplenkė ir Lietuvos TSR MA Istorijos instituto žvalgomoji archeologinė ekspedicija, 1963 m. šiame rajone tikrinusi archeologinių paminklų būklę³. Be tinkamos priežiūros paliktas paminklas buvo smarkiai ardomas. Vos ne 20 metų (nuo 1949 m. iki 1967 m.) šiaurės vakarinėje „Kapų kalno“ dalyje nuolat buvo kasami rūšiai kolūkio bulvėms laikyti, todėl čia buvo sugriautas apie 60×20 m² dydžio kapinyno plotas. Kasant šiuos bulviarūšius bei dirbant kitus žemės kasimo darbus (tiesiant vandentiekiui vamzdžius, kasant duobes elektros stulpams ir pan.), nuolat būdavo randama geležinių, žalvarinių dirbinių, gintaro karolių ir kitų radinių. Kai kurie iš jų pateko į Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos (toliau — IEM), Kauno valstybinį istorijos (toliau — KVIM) muziejus bei Gintaro muziejų Palangoje, dalis jų saugoma Telšių Kraštotyros muziejuje. Pastaraisiais metais čia aptinkami radiniai yra saugomi Švėkšnos vidurinės mokyklos kraštotyrimų muziejėlyje. Tačiau dalis jų, matyt, tebėra pasklidę vietos gyventojų tarpe⁴.

1968 m. VII. 9 — VIII. 10 d. „Kapų kalną“ tyrinėjo Lietuvos TSR MA Istorijos instituto archeologai⁵.

Nežiūrint to, kad kapinyno teritorijoje yra sodybiniai pastatai, apjuosti ištisais gėlynais bei apsodinti vaiskrūmiais, vaismedžiais, pasisekė atidengti 275 m² kapinyno plotą. Čia buvo aptikti 8 kapai, kuriuose palaidoti 9 mirusieji.

¹ Ф. В. Покровский, Археологическая карта Виленской губернии, Вильна, 1893.

² P. Tarasenko, Lietuvos archeologijos medžiaga, K., 1928.

³ 1963 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, mašinraštis, Lietuvos TSR MA Istorijos institutas (toliau — MAII).

⁴ Tyrinėjimų metu Bronius Razma ekspedicijai padovanojo žalvarinę įviją.

⁵ Tyrinėjimus vykdė straipsnio autorė. Ataskaitos yra MAII, radiniai — IEM, inv. Nr. Nr. AR 453:1—49.

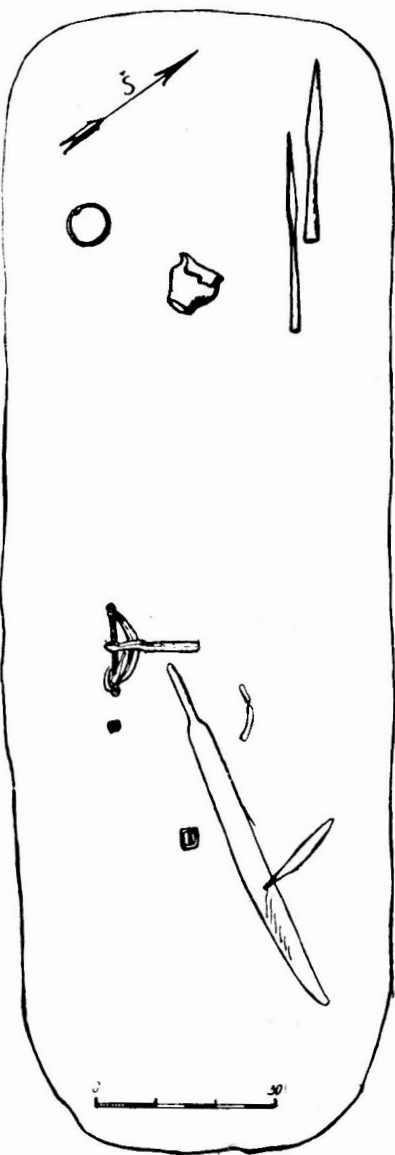
1. Laidosena

Tyrinėjimų metu susidurta su 2 laidojimo būdais: 3 kapuose (Nr. Nr. 5, 6, 8) mirusieji palaidoti nedeginti, o 5 (Nr. Nr. 1—4, 7) — sudeginti.

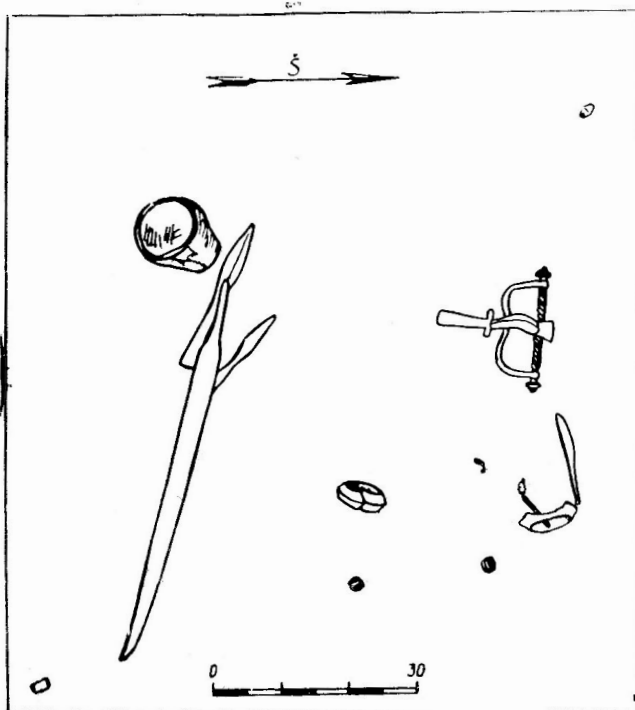
Griautinių kapų duobių kontūrai ne visada ryškūs. Tačiau kartais galima aiškiai matyti pailgos formos duobių kontūrus, siekiančius iki 220×70 cm dydžio. Sampile degėsių beveik nematyti. Karstų pėdsakų nepastebėta. Patys kapai aptinkami 45—75 cm gylyje. Griaučiai visai sunykę. Sprendžiant iš įkapių padėties, mirusieji laidoti galvomis į ŠV ar ŠR. Darbo įrankiai, ietigaliai, moliniai puodukai, geriamieji ragai sudėti prie galvos, kalavijai aptikti beveik ant krūtinės, peiliai, galastuvai — prie juosmens, segės — ant krūtinės, apyrankės, žiedai — ant rankų (2 pav.).

Viename kape (Nr. 5) greta buvo palaidoti vyras ir moteris. Vyrui įdėta 2 ietys, kalavijas, molinis puodelis, moteriai — įvairių papuošalų, molinis verpstelis (3 pav.).

Sudegintų mirusiųjų kapai aptinkami 35—50 cm gylyje, kai atsidengia netaisyklingos apvalios ar pailgos formos dėmės, sumišusios su degėsių krisleliais, sudegusių kaulų gabalėliais, susilydžiusių metalo dirbinių likučiais. Degintiniai kapai skiriasi vienas nuo kito kai kuriomis laidosenos

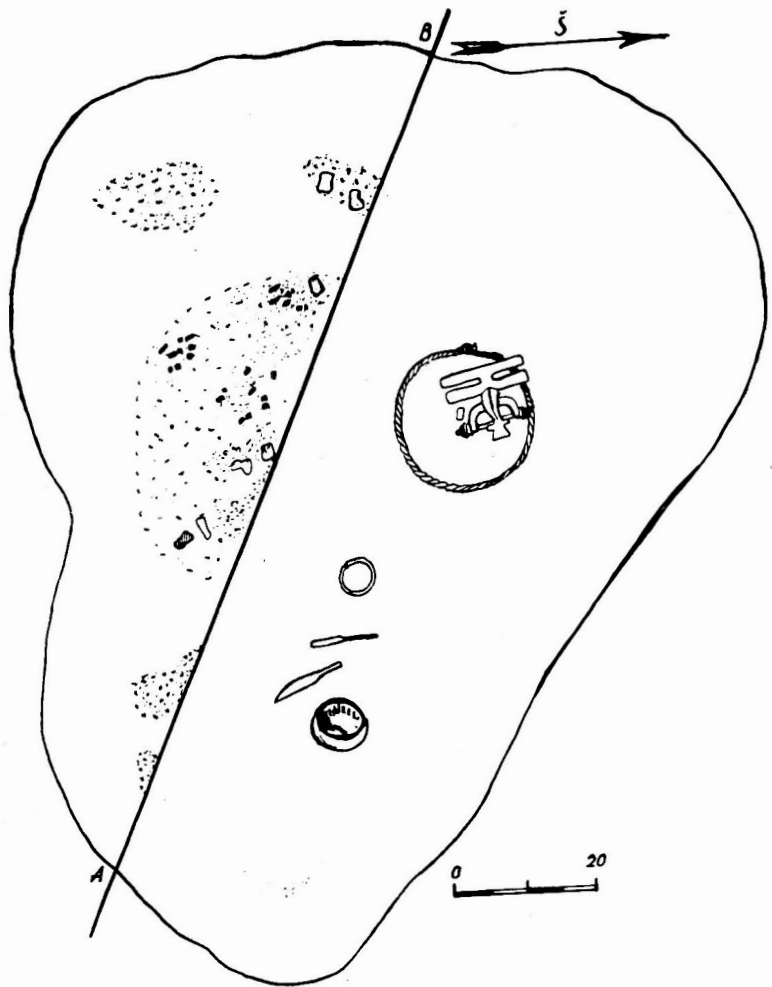


2 pav. Griautinis kapas Nr. 6



3 pav. Griautinis vyro ir moters kapas Nr. 5

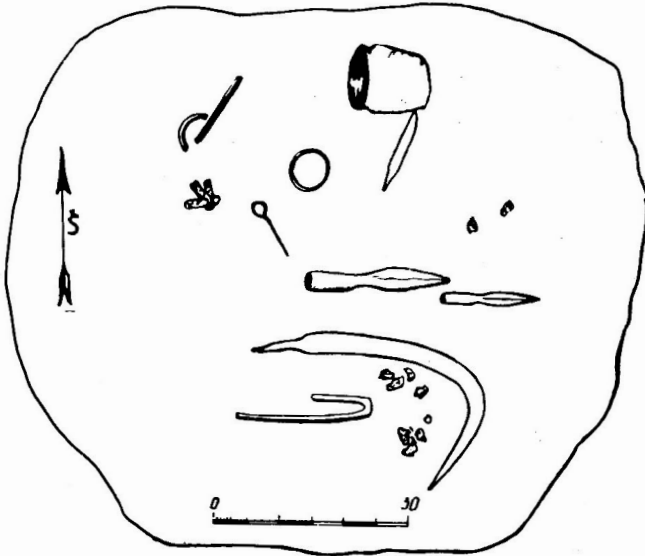
ypatybėmis. Vienur, laikantis griautinio laidojimo būdo tradicijų, buvo iškasamos pailgos formos, 100—175 cm ilgio ir 85—135 cm pločio, duobės. Jų dugne, ant smėlio, ar kiek pabarsčius pelenų, sudedamos nedegintos įkapės: kartais tik viena segė, o kartais keli žalvariniai papuošalai, geriamasis ragas, molinis puodelis, peiliukas, yla (4 pav.). Paskui supilami iš laužo



4 pav. Sudeginto mirusiojo kapas Nr. 3

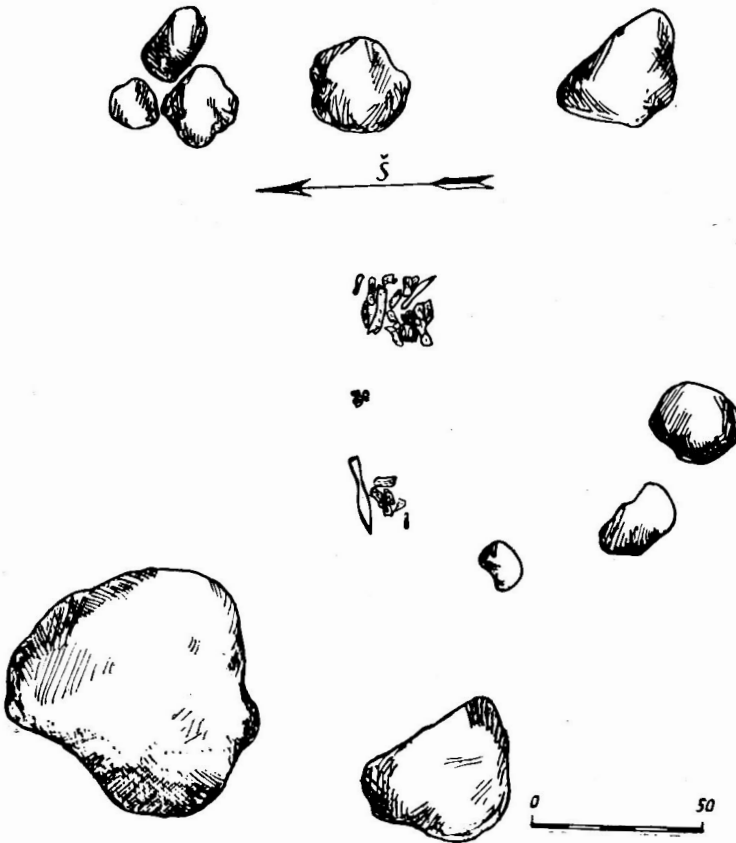
atnešti degėsių, pelenai, tarp kurių dažnai maišėsi susilydžiusių dirbinių fragmentai bei menki sudegusių kaulų žiupsneliai. Toks laužo likučių sluoksnis siekia 7—8 cm, o kartais 30 cm storio. Kartais ant šio degėsių sluoksnio, kapo šone, lygiagrečiai duobės pakraščiu, randame sudėtas ginklus: kalavijų, vieną ar du ietigalius, geriamąjį ragą bei geležinį peiliuką.

Yra kapų, kur laužo likučiai kartu su sudegintais kaulais, dirbinių fragmentais išbarstyti 100 cm skersmens duobėje. Įkapės čia sudėtos be jokios tvarkos (5 pav.). Kai kurios jų apdegusios, pvz., kalavijai, kitos, pvz., moliniai puodukai, geriamieji ragai, įdėtos į kapą nesudegintos. Visas tokio kapo sluoksnis siekia 8—10 cm storio.



5 pav. Sudeginto mirusiojo kapas Nr. 1

Įdomu pažymėti, kad vienas sudeginto mirusiojo kapas (Nr. 7) buvo apdėtas akmenimis (6 pav.). Šis akmenų vainikas nebuvo glaudus. Jis sudėtas iš labai skirtingo dydžio akmenų, kurių vieni siekė 50×40×40 cm



6 pav. Sudeginto mirusiojo kapas Nr. 7

dydžio, kiti — tik 18×10×20 cm dydžio. Vidinėje pusėje vainikas buvo 180 cm ilgio ir 170 cm pločio. Jo viduryje ant smėlio — 2 krūvelės sudegintų kaulų, švariai išrinktų iš laužo degėsių. Ant kaulų sudėtos ugnies nelieštos įkapės: geležinis ietigalis, geležinis peiliukas, geležinė diržo sagtis, gintaro karoliukas.

2. Radiniai

Visuose kapuose gana gausu įkapių⁶. Geležies dirbiniai smarkiai suėsti rūdžių. Geresnis stovis tik tų, kurie apdegę laužo ugnyje. Palyginti neblogai išlikę žalvariniai, moliniai, akmeniniai dirbiniai.

a. Darbo įrankiai ir kiti buitiniai reikmenys aptinkami tiek vyrų, tiek moterų kapuose. Jie niekuo nesiskiria nuo kitų Vakarų Lietuvos kapinynuose rastų darbo įrankių.

Kirvių tėra žinomi 2⁷. Abu jie yra geležiniai, įmoviniai, kiek įsmaugti

ties ašmenų ir įmovos riba. Jie skiriasi vienas nuo kito ašmenų forma, nes vieno kirvio ašmenys nežymiai plėtėjantys ir kiek įstrižai nukirsti, o kito — labiau paplatinti į abi puses ir truputį primena vėduoklę. Abu dirbiniai labai suirę. Kirvių ilgis siekia 18,5—20, ašmenų plotis 5—6 cm (7 pav., 3).

Peiliai rasti visuose kapuose, išskyrus kapą Nr. 2. Jų forma įprastinė: tiesios nugarėlės, koteliai su medinėmis rankenomis. Peilių ilgis svyruoja 11—23 cm ribose.

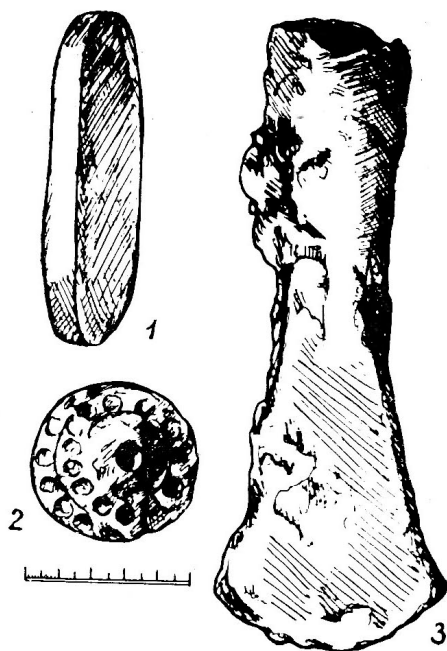
Ylos terastos 2 (kapuose Nr. 3, 8). Jos labai sunykusios. Iš fragmentų matyti, kad jų būta su mediniais koteliais.

Tik viename moters kape (Nr. 5) buvo rastas molinis *verpstelis* (7 pav., 2). Jis yra dvigubo nupiauto kūgio formos. Visas jo paviršius puoštas apvalių duobučių eilutėmis. Skersmuo siekia 4, storis — 2 cm.

Galąstuvos terastas viename vyro kape (Nr. 8). Jis yra akmeninis, ištęsto ovalo formos, su skylute viename gale, kad būtų galima pasikabinti prie diržo (7 pav., 1). Galąstuvo ilgis 10,5, plotis — 2,5, storis — 1,7 cm.

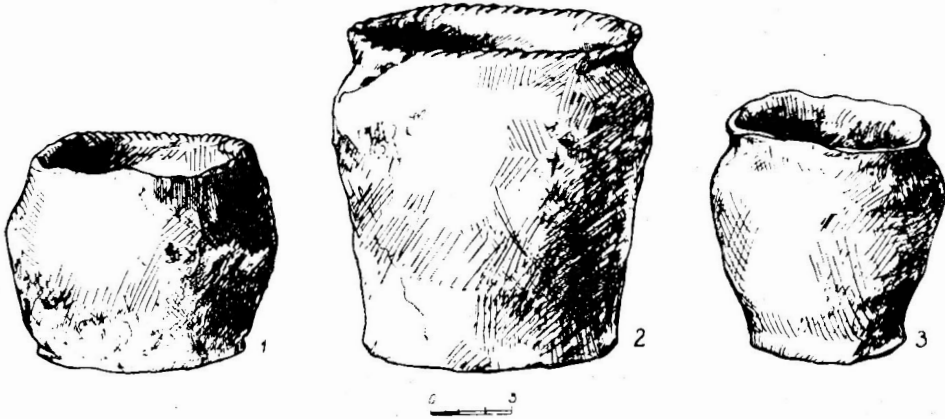
⁶ Čia bus aptariami ir tie radiniai, kurie buvo aptikti Vilkų Kampe ne 1968 m. tyrinėjimų metu, bet anksčiau.

⁷ Vienas kirvis rastas kape Nr. 8, kitas — atsitiktinis radinys — saugomas Švėkšnos vid. mokyklos kraštotyrimų muziejėlyje (toliau — SVM).



7 pav. Darbo įrankiai. 1 — akmeninis galąstuvus, 2 — molinis verpstelis, 3 — geležinis kirvis

Iš kitų buityje naudotų daiktų dažniausiai aptinkama *keramika*. Tai nedideli moliniai puodeliai (kapai Nr. Nr. 1, 3, 5, 6). Jie, matyt, buvo nupildyti specialiai įkapėms, nes yra nekrepujami padaryti, kartais net kreivais šonais. Puodukai kiek profiliuoti, lygiu paviršiumi. Kai kurių puodukų angos pakraščeliai ornamentuoti smulkiomis įkartomis (8 pav.). Puodukų aukštis svyruoja 7—11,5 cm ribose, petelių plotis siekia 8—11 cm. Savo forma, pagaminimo būdu bei kokybe jie labai panašūs į vadinamuosius miniatiūrinius puodukus, randamus kituose Vakarų Lietuvos kapinynuose.



8 pav. Moliniai puodukai

Dažnai kapuose, greta molinių puodelių, randame įdėtą ir *geriamąjį ragą*, kurio kraštai apkaustyti žalvario juostele⁸. Paprastai kapuose tik pastaroji ir būna išlikusi, nes pats ragas būna jau visai sunykęs. Apkalų skersmuo — 6—7,5 cm.

b. **Ginklai** aptinkami visuose vyrų kapuose. Iš jų dažniausiai randami geležiniai įmoviniai *ietigaliai*⁹, kurių į kapą beveik visada buvo dėdama po 2. Dažniausiai tai nevienodo ilgio, siauresne ar platesne plunksna, su ryškesne ar ne tokia ryškia išilgine briauna ietigaliai. Jie yra 18—30 cm ilgio. Savo forma skiriasi tik vienas ietigalis (kapas Nr. 8). Jo plunksna — profiliuota. Ietigalis masyvus, siekia 35 cm ilgio. Tokių ietigalių randama Lazdininkuose, Rūdaičiuose (Kretingos raj.), Veršvuose (Kauno m.), Krikštonyse (Lazdijų raj.), Pamusyje (Varėnos raj.) ir visoje Lietuvoje. Ypač jų gausu VI—VII amžių kapuose¹⁰.

Kalavijai taip pat dažna vyro įkapė¹¹. Jie yra vienašmeniai, 57—61 cm ilgio, su medine rankena be skersinių. Kalavijai buvo nešioti medinėse makštyse, apkaltose geležies juostele. Kai kuriuose kapuose išlikusios medinės makščių bei rankenų liekanos. Labai panašūs kalavijai aptikti

⁸ Kapai Nr. Nr. 1, 3, 4, 6 ir vienas rastas atsitiktinai — perkakas Nr. 5.

⁹ Kapai Nr. Nr. 1, 4—8 ir 6 ietigaliai rasti atsitiktinai (2 yra IEM, inv. Nr. AR 453:1, 2; 2 yra Telšių Kraštotyros muziejuje (toliau — TKM), inv. Nr. 6579, 6580, vienas — SVM ir vienas — KVIM, inv. Nr. 1585:3).

¹⁰ P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius, Lietuvos archeologijos bruožai (toliau — LAB), 312, V., 1961.

¹¹ Kapai Nr. Nr. 1, 2, 4—6, bei vienas — atsitiktinis radinys (SVM).

pastaraisiais metais tyrinėtuose Palangos, Jurgaičių (Šilutės raj.), Kašų (Kretingos raj.) kapinynuose.

c. P a p u o š a l a i būdingesni moterų kapams.

Antkaklės rastos 2 kapuose¹². Be to, 3 antkaklės aptiktos atsitiktinai¹³,

įdomiausia yra žalvarinė antkaklė trimitiniais galais. Jos lankelis puoštas tinkliniu raštu, įkomponuojant akyčių bei skersinių įkartelių štampe. Ant galų užmautos tuščiavidurės trimito pavidalo galvutės. Antkaklės skersmuo — 20,2, galų skersmuo — 3,7 cm. Antkaklė priskiriama IV a.¹⁴

ŠVM kraštotyrininkų muziejelyje yra saugoma žalvarinė dėželinė antkaklė. Jos lankelio šonai prie galų pastorinti, apvynioti plona vielute bei papuošti 3 profiliuotų rantytų žiedelių poromis. Patys galiukai užbaigti apskritomis plokštelėmis, kurių viena turi kabliuką, o kitos viduryje yra skylutė. Šių plokštelių puošmenos — „dėželės“ — dabar jau visai sunykusios. Antkaklės skersmuo — 18 cm.

Tokios vėlyvesnės dėželinės antkaklės buvo nešiojamos Vidurio ir Vakarų Lietuvoje iki V—VI amžių¹⁵. „Kapų kalne“ rastą dėželinę antkaklę galima datuoti IV—V amžiais.

Kitos 2 žalvarinės antkaklės yra plonėjančiais apvalaus piūvio galais su kabliuku ir kilpele. Vienos antkaklės visas lankelis yra suktas (9 pav. 3), o kitos — pats lankelio vidurys paliktas nesuktas ir yra rombinio skersinio piūvio. Antkaklių skersmuo — 19—20 cm.

Suktos antkaklės su rombinio lankelio viduriu bei kabliuku ir kilpele galuose gausiai randamos Vakarų, Vidurio Lietuvoje ir Vidurio Lietuvos šiaurinėje dalyje kartu su VIII—IX amžių radiniais¹⁶.

Antkaklė, kurios visas lankelis susuktas, buvo rasta kape Nr. 3 drauge su lankine laipteline sege, kuri įgalina minimą antkaklę priskirti VIII a.

Be to, šiame kapinyne rasta dalis antkaklės lankelio, suvyto iš 3 žalvarinių vielų.

„Kapų kalne“ terasta tik viena *apvara*, tiksliau, jos dalis (kapas Nr. 5). Ji sudaryta iš 3 gintarinių dvigubo nupiauto kūgio formos karolių, perskirytų žalvarinėmis įvijėlėmis. Apvara suverta ant keleto vilnonių siūlų. Viso papuošalo ilgis — 6 cm.

Be to, yra žinomi pavieniai, atsitiktinai rasti 2 mėlyno stiklo karoliukai. Vienas jų yra rantytu paviršiumi, ne visai taisyklingos statinaitės formos, 1,6 cm aukščio ir 1,9 cm skersmens¹⁷. Į pastarąjį panašus ir antrasis, tik labiau apnykęs¹⁸. Yra žinomi dar 2 pavieniai gintaro karoliukai. Vienas jų

¹² Kape Nr. 2 rasta tik vytinės antkaklės lankelio dalis, kape Nr. 3 — antkaklė suktu lankeliu su kabliuku ir kilpele galuose.

¹³ Dvi antkaklės saugomos ŠVM, viena — KVIM, inv. Nr. 1585:1.

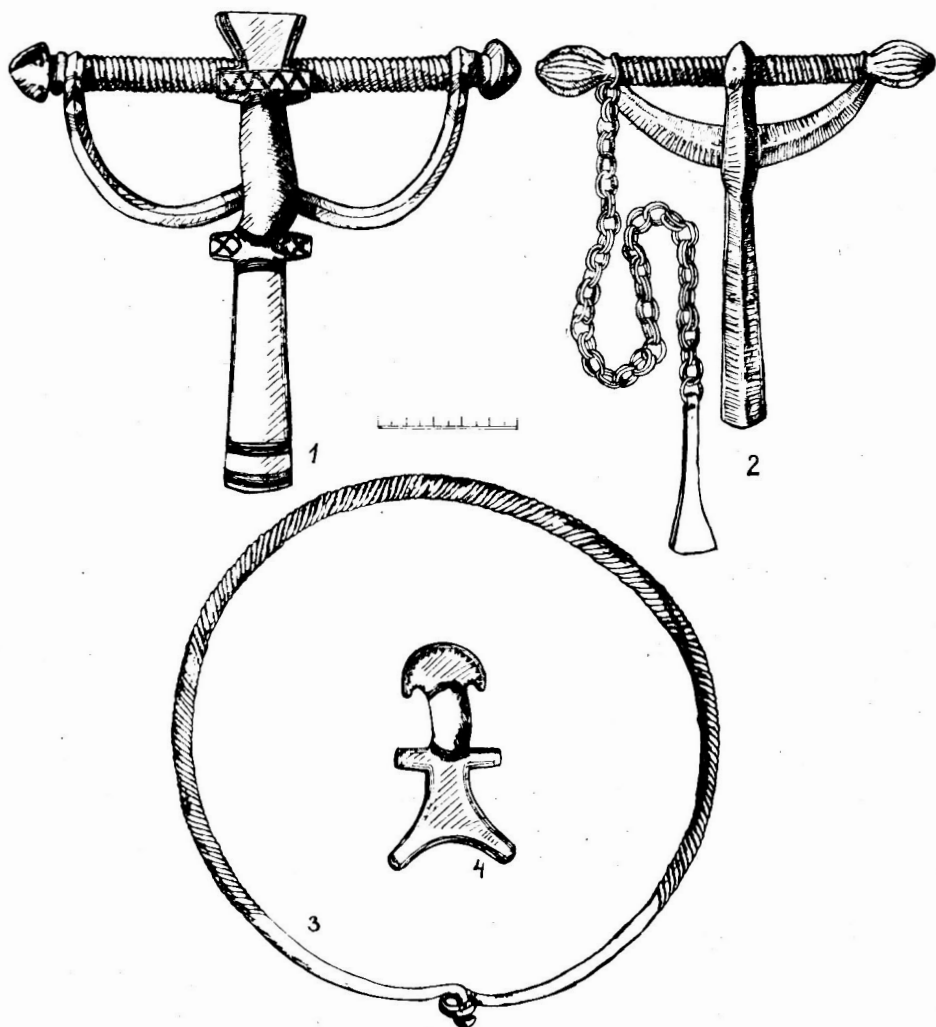
¹⁴ Žr.: Lietuvių liaudies menas, Senovės lietuvių papuošalai (toliau — LLM, SLP), 1, 94, V., 1958.

¹⁵ LAB, 318.

¹⁶ LAB, 457.

¹⁷ IEM, inv. Nr. AR 453:3.

¹⁸ Radinys yra Gintaro muziejaus ekspozicijoje.



9 pav. Žalvariniai papuošalai. 1 — lankinė ilgakojė segė, 2 — lankinė aguoninė segė, 3 — antkaklė, 4 — pelėdinė segė

yra rastas vyro kape Nr. 7¹⁹, kitas — atsitiktinis radinys²⁰. Visi jie, matyt, buvo pamesti iš apvarų.

Segės, rastos „Kapu kalne“, yra žalvarinės, lankinės, tačiau visos skirtingos.

Dvigubame kape Nr. 5 rasta masyvi, siekianti 18 cm ilgio ir 19 cm pločio lankinė ilgakojė segė (9 pav., 1).

Lietuvos archeologinėje medžiagoje yra ir daugiau gana didelių šio tipo segių. Sakysime, gretimame Vėžaičių (Klaipėdos raj.) kapinyne buvo rasta analogiška segė, sverianti net 200 g²¹. Kiek mažesnė, bet labai panaši segė rasta gretimame Pocių (Šilutės raj.) kapinyne²². Pastaroji priskiriama

¹⁹ Radinys yra IEM.

²⁰ Radinys yra Gintaro muziejaus ekspozicijoje.

²¹ Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, 110—111, Taf. II, Königsberg (1889).

²² KVIM, inv. Nr. 1518:2.

VIII—IX amžiams²³. „Kapų kalne“ rastoji lankinė ilgakojė segė datuotina VIII a.

Lankinių laiptelių segių terasta taip pat 1 (kapas Nr. 3). Segės įvijos galai užbaigti dvigubu žiedeliu ir kūgine galvute. Laiptelių, lankelio ir liemenėlio pakraščiai ornamentuoti zigzagu. Trapecijos pavidalo plokštelė, esanti ant įvijos, papuošta smulkių trikampių štampu. Segės aukštis — 10 cm, laiptelių ilgis — 12 cm.

Segės forma (ji nėra suplokštėjusi, liemenėlis aiškiai išlenktas, įvijos galuose yra buoželės, laipteliai nepuošti spurgeliais) įgalina ją priskirti VIII a.

TKM yra saugomas čia atsitiktinai rastas lankinės segės fragmentas — viršutinė segės dalis²⁴. Ji žalvarinė. Įvija užbaigta dvigubais žiedeliais ir kūgine galvute. Trapecinė plokštelė ant įvijos ties liemenėliu, atrodo, buvusi padengta sidabro plokštele, kurioje buvo įstatyta mėlyno stiklo akutė. Atrodo, kad tai galėjo būti lankinė laiptelinė segė.

Šiame kapinyne buvo rasta 1 žalvarinė segė, kurią galime priskirti pelėdinių segių grupei (9 pav., 4). Ji rasta vyro kape (Nr. 4), kaip ir visos kitos pelėdinės segės, kurios ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje aptiktos irgi vyrų kapuose.

Gana panašių segių dar prieš keletą dešimtmečių buvo aptikta Gotlande²⁵. Kai kurių tyrinėtojų nuomone, iš šių pastarųjų bus išsivysčiusios Rytų Pabaltijy randamos sidabru puoštos pelėdinės segės²⁶. Tačiau pastarųjų metų tyrinėjimai Jurgaičių²⁷, Vilkų Kampo, Kašučių²⁸ kapinyuose bei ankstyvesni Pocių²⁹, Gudelių (Plungės raj.)³⁰ radiniai įrodo, kad pelėdinių segių pagaminimui užteko ir vietos meistrų išradingumo. Tą patį patvirtina ir latvių archeologo V. Urtano tyrinėjimai. Sukaupęs duomenis apie pelėdinių segių raidą kelių šimtmečių laikotarpyje (VII—IX amžiai), jis nustatė, kad šiems papuošalams atsirasti Pabaltijy bei jiems čia vystytis visai nereikėjo svetimos įtakos³¹. Jis pateikia keletą suvestinių lentelių, vaizduojančių įvairius pelėdinių segių, rastų Pabaltijy, variantus. Palyginus pastaruosius su „Kapų kalne“ rastąja sege, nesuklysime ją priskyrę VIII a.³²

Tyrinėjimų metu kapuose neaptikta lankinių gyvulinių segių, tačiau 2 tokių segių fragmentai yra rasti atsitiktinai ir saugomi TKM³³. Vienos segės teišlikusi kojėlė su liemenėliu, kitos — tik kojėlė.

²³ LLM, SLP, 1, 320.

²⁴ TKM, inv. Nr. 6571.

²⁵ B. Nerman, Die Verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum in der jüngeren Eisenzeit, 3, Fig. 19, Stockholm, 1929.

²⁶ Ten pat, 24.

²⁷ 1967 m. tyrinėjimai. Medžiaga yra IEM, ataskaita — MAII.

²⁸ 1969 m. tyrinėjimai. Medžiaga yra Kretingos Kraštotyros muziejuje, ataskaita MAII.

²⁹ Senovė, 1, 73, K. (1935).

³⁰ TKM, inv. Nr. 1202.

³¹ Zr.: V. Urtāns, Arheologija un etnografija, 3, 58, Rīgā, 1961.

³² Ten pat, lent. II:15, III:24, IV:30, 32.

³³ TKM, inv. Nr. Nr. 6572, 6573.

Gyvulinės segės buvo nešiotos gana ilgai — pradedant VII a. ir baigiant X—XI amžiais³⁴. „Kapų kalno“ seges neįmanoma tiksliai datuoti, nes abi jos yra atsitiktinai rastos. Lyginant jas su kitomis Lietuvoje rastomis lankinėmis gyvulinėmis segėmis, galima pasakyti, kad savo kojelių pavidalu jos gana artimos sidabrinei lankinei gyvulinei segei, rastai Palangoje, kape Nr. 245 ir datuojamai IX a.³⁵

Lankinių aguoninių segių terasta 1 (kapas Nr. 6). Jos liemenėlis, kojėlė, įvijos lankelis ištiesai padengtas skersiniais brūkšneliais, o ant kojėlės dar yra 2 ataugėlės-ragiukai. Įvijos galai papuošti aguonos pavidalo galvutėmis. Prie įvijos geležine grandinėle prikabinatas žalvarinis pincetas 6 cm ilgio³⁶. Segės ilgis — 13,5, plotis — 14 cm (9 pav., 2).

Labai panašių lankinių aguoninių segių buvo rasta gretimuose Pocių kapuose. Jos priskiriamos VIII a.³⁷ Tam pačiam laikotarpiui priskiriame ir „Kapų kalno“ sege.

Smeigtukai šiame kapinyne terasti 2. Vienas jų, geležinis lazdelinis kilpine galvute, buvo rastas vyro kape Nr. 1. Pats kilpelės galiukas suvyniotas į sraigę. Smaigalys nulūžęs. Dabartinis smeigtuko ilgis — 10 cm.

Savo forma šis radinys labai primena geležinį lazdelinį smeigtuką, rastą Velykuškėse (Zarasų raj.) ir datuojamą VII—VIII amžiais³⁸.

Kitas žalvarinis virbo formos smeigtukas — atsitiktinis radinys³⁹. Viename jo gale yra iššesto rombo laukelis, kuris abiejuose galuose pažymėtas skersinių brūkšnelių grupe, o pačiame viduryje papuoštas įmušta akute. Nuo šito laukelio į abi puses smeigtukas įgauna apvalų skersinį piūvį, užsibaigdamas viename gale smeigiamąja adata (dabar jau nulaužta). Kitas jo galas papuoštas skersinių brūkšnelių grupe. Plokščias rombinis laukelis pakraščiuose papuoštas dviguba trikampių eile.

Šie smeigtukai archeologams žinomi jau gana seniai. Antai, V. Gertė, aptardamas VIII—IX amžių jo vadinamą Klaipėdos krašto kultūrą, mini tokius smeigtukus⁴⁰. Jie minimi ir vėlesniuose leidiniuose⁴¹. Matyt, tada tai buvo dar retesni radiniai. Šiuo metu tokių smeigtukų žinoma jau nemažai⁴². Jie stebina savo dydžiu; jų ilgis kartais siekia net iki 40 cm. Remiantis

³⁴ V. Urtāns, Par tehnikas vēsturi Latvijas PSR, 3, 80—82, Rīgā, 1962.

³⁵ LLM, SLP, 2, 36.

³⁶ Vakarų Lietuvoje gana dažnai randame pincetus, pritvirtintus prie lankinių segių (Laiviai (Kretingos raj.), kapas Nr. 49, Girkaliai (Klaipėdos raj.), kapas Nr. 49 ir kt.).

³⁷ Senovė, 1, 72.

³⁸ LLM, SLP, 1, 325.

³⁹ Radinys yra TKM, inv. Nr. 6577.

⁴⁰ W. Gaerte, Urgeschichte Ostpreussens, 312—314, Fig. 258:a, Königsberg, 1929.

⁴¹ Senovė, 1, 73; Congressus secundus archeologorum Balticorum Rigae, 19—20.VIII.1930, 322, Fig. 4:u, Rigae, 1931.

⁴² Jurgaičiai (2 — IEM ir 1 — Gintaro muziejuje), Pociai (Senovė, 1, 73), Mataičiai, Silutės raj. (Siaulių istorinis-etnografinis „Aušros“ muziejus, inv. Nr. 1267), Pajūriškis, Silutės raj. (Silutės KM, inv. Nr. 3945:13), Stragnai, Klaipėdos raj. (IEM, inv. Nr. AR 38:44, 477, 503, 656, 1004, 1385—1389), Vėžaičiai (Šilutės KM, inv. Nr. 852:9, 1135; W. Gaerte, min. veik., Fig. 258:a).

1967 m. Jurgaičių kapinyno tyrinėjimų duomenimis, virbo formos smeigtukai buvo naudoti galvos dangai prilaikyti.

Vilkų Kampe aptiktas šio tipo smeigtukas yra atsitiktinis radinys, todėl jis datuojamas, lyginant su analogiškais radiniais iš kitų gretimų kapinynų (Jurgaičiai, Pociai, Vėžaičiai ir kt.), kur jie randami su VII—VIII amžių medžiaga.

Dar vieno smeigtuko smeigiamosios adatos fragmentas yra saugomas KVIM⁴³, tačiau iš pastarojo negalime spręsti, koks tai buvęs smeigtukas.

„Kapų kalne“ rasta 2 tipų *apyrankių*. Įvijinių apyrankių tėra tik fragmentai, dažniausiai smarkiai apdegę ugnyje⁴⁴. Iš šių fragmentų matyti, kad apyrankės buvusios padarytos iš 1 cm pločio trikampio piūvio žalvarinės juostelės.

Kitos 2 žalvarinės apyrankės (kapai Nr. 2, 5, 6) yra platėjančiais, trikampio piūvio gaubtais galais. Pastarieji puošti smulkių įkartėlių skersine eilute. Apyrankių skersmuo siekia 7,5, galų plotis — 4,5 cm. Abi jos rastos viename kape kartu su VIII a. žalvarine lankine ilgakoje sege.

Kapinyne rastieji žalvariniai įvijiniai *žiedai* (kapas Nr. 5) yra visi vienodi, niekuo nesiskiriantys nuo kituose Vakarų Lietuvos kapinyuose šiame laikotarpyje randamų žiedų.

Iš kitų radinių tenka dar paminėti diržų *sagtis*. Iš viso jų yra aptikta 3. 2 yra padarytos iš geležinio virbelio, sulenkiant kvadrato ar pusapskritimio formos sagteles 3,5 ar 5 cm skersmens (kapai Nr. 7, 8). Trečioji — žalvarinė, tačiau ji visai sulūžusi (kapas Nr. 6).

3. Kapinyno chronologija

Sprendžiant kapinyno chronologijos klausimą, tenka pažymėti, kad 1968 m. buvo ištyrinėta jo tik dalis. Nors visi atidengti kapai laidosenos požiūrių skirstomi į degintinius ir nedegintinius, tačiau chronologiniu požiūriu jie visi yra vienodi. Čia mirusieji buvo palaidoti tuo metu, kai abu laidojimo būdai buvo taikomi vienodai. Jų lygiagretų paplitimą liudija pačios laidosenos detalės, o ypač įtikina įkapių bendrumas. Tiek sudegintų mirusiųjų kapuose, tiek ir griautiniuose kapuose matome tuos pačius darbo įrankius, panašių formų papuošalus, panašaus pobūdžio keramiką, vienodus ginklus ir pan.

Tyrinėtieji kapai datuojami, daugiausia remiantis papuošalais, nes jie, kaip mados reiškiny, dažniau keičiasi laiko atžvilgiu, negu, sakysime, darbo įrankiai. Mūsų minėtos lankinės segės, virbo formos smeigtukai, apyrankės platėjančiais gaubtais galais, kalavijai su medinėmis rankenomis, be skersinių, antkaklės suktu lankeliu su kabliuku ir kilpele galuose įgalina tyrinėtus kapus priskirti VIII a. Kitos įkapės, kaip peiliai, kirviai, ylos ir pan., chronologiniu požiūriu mažai reikšmingos, nes jų formos tiek pirmaisiais mūsų eros amžiais, tiek ir vėlyvesniais laikais, labai panašios.

⁴³ KVIM, inv. Nr. 1585:2.

⁴⁴ Kapas Nr. 3. Be to, 2 fragmentai yra TKM, inv. Nr. Nr. 6575, 6576.

Tačiau įvairiu metu Vilkų Kampe rasti atsitiktiniai radiniai įgalina daryti išvadą, kad šiame kapinyne mirusieji pradėti laidoti gerokai anksčiau, negu atsirado mūsų tyrinėtieji kapai. Apie tai liudija čia rastoji Antonino Pijaus (138—161 m.) sestercija⁴⁵, aiškiai bylojanti, kad Vilkų Kampe turėtų būti kapų, skirtinų bent jau ne vėlyvesniems laikams, kaip III a. Kad čia buvo laidota IV a. bei V a., liudytų atsitiktinai surasta žalvarinė antkaklė trimitiniais galais bei dėželinė antkaklė.

Atrodo, kad kapinynas buvo naudojamas ir gerokai vėlesniais laikais. Antai, Telšių Kraštotyros muziejuje turimas žalvarinės pasaginės segės fragmentas⁴⁶ įgalina galvoti, jog Vilkų Kampe buvo laidojama ir II tūkstantmečio pradžioje.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos
istorijos institutas

Gauta
1970.V.6

Исследования могильника «Капу-Калнас» в дер. Вилку-Кампас Шилутского р-на

Л. М. Накайте

Резюме

Публикуются материалы исследованного автором погребального памятника «Капу-Калнас» («Гора могил»), который находится на территории совхоза «Ашва» в дер. Вилку-Кампас Шилутского р-на.

Летом 1968 г. была вскрыта площадь 275 м². Обнаружено 8 могил, в которых похоронено 9 умерших; 3 погребения были с труположениями и 5 — с трупосождениями.

Погребения с труположениями обнаружены в неглубоких (глубиной до 0,75 м) ямах, умершие лежали головами на СЗ или СВ. Констатировано, что в погребениях с трупосождениями чувствуется сильное влияние традиций погребального обряда с труположениями.

Установлено, что погребальный инвентарь представляют орудия труда, оружие, украшения и другие предметы быта. В погребениях обнаружены железные ножи, шилья, один втульчатый топор, глиняное пряслице, каменный точильник, много железных втульчатых наконечников копий, несколько мечей, а также бронзовые арбалетовидные фибулы, бронзовая шейная гривна с петлей и крючком на концах, бронзовые браслеты с выпукло-вогнутыми сечениями и сильно расширенными концами, спиральные перстни, роги для питья и др.

Исходя из анализа найденного материала, исследованные погребения датируются VIII в. Однако случайные находки прежних лет свидетельствуют о том, что здесь были погребения, которые хронологически относятся к многовековому периоду — начиная с III в. и кончая началом II тысячелетия.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступило
6.V.1970

⁴⁵ P. Gudynas, S. Pinkus, Palangos Gintaro muziejus, 18 pav., 33, V., 1968.

⁴⁶ ТКМ, inv. Nr. 6574.

The Investigations of „Kapų Kalnas“ in the Village of Vilky Kampas, Šilutė District

L. Nakaitė

Summary

The results of the archeological investigations of the author's excavated barrow are published. Various accidental finds found in different times in this barrow which are now in the museums of Lithuanian SSR are also reviewed.

This archeological monument is called „Kapų kalnas“. It is in the State farm „Ašva“ in the village Vilky Kampas (Šilutė district). The area of 275 m² was explored in summer of 1968. 8 graves were discovered there in which 9 dead (5 cremated and 4 uncremated) had been buried. Uncremated graves of dead were found in shallow graves (from 0.45 to 0.75 m depth) with the heads of dead pointed to SW or NE. The dead had been buried without coffins. The graves of cremated dead were from 0.35 to 0.50 m depth. Spots of irregular form were discovered in these graves. In these spots motes of charred log, bits of cremated bones and fragments of melted metalmongery were discovered.

The dead were buried with shrouds: tools, arms, adornments and other things used in everyday life. Iron knives, axes, awls, a clay spindle, a whetstone, iron spearheads, swords as well as brass necklaces, bracelets, brooches, rings were found in graves. Besides some ceramics and drinking-horns were found in them. The excavated graves date back to the 8th century.

However on the ground of accidental finds the author comes to a conclusion that there are earlier and later graves in this barrow. The dead were buried from the 3rd century up to the beginning of the 2nd millenium.

Institute of History
of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR

Received
May 6, 1970